

Irodalmi Szemle.

A politikai reformkérdésekről.

Paul Laffite: Letres d' un parlementaire. Ollendorff, Paris 1894.

Ma, midőn a politikai intézmények egyike vagy másikának reformálása mind gyakrabban merül fel az egyes államokban, érdekes és aktuális jelentőségű Paul Laffitte-nek, a „Revue politique et littéraire,” e régi jó hírnevű folyóirat állandó munkatársának nem rég megjelent könyve, mely egy parlamenti férfitól leveleinek czíme alatt majdnem mindazokat a kérdéseket tárgyalja, melyek nem csak az elmélet embereit, hanem a gyakorlati politikusokat is napjainkban mind jobban foglalkoztatják. Érdekességét növeli az a körülmény, hogy alig van tudományos mű, mely ezeket a kérdéseket egybefoglalólag venné tárgyalás alá. Teljességre, a kimerítő, rendszeres, tudományos mű elnevezésére azonban a szóban levő munka sem tarthat igényt. Sok helyen csak futólagosan odavetett véleményeket, megjegyzéseket találunk a komoly tudományos tárgyalás helyett.

Egyébiránt a könyv nem is kizárólag a politika reformkérdéseivel foglalkozik. Szól az angol és francia alkotmányok közötti analógiákról és ellentétekről, úgyszintén az amerikai republikánus, a centralizációról, közben bőven foglalkozván Franciaország mai helyzetével s az aktuális politikával. A reformkérdések közül első sorban a referendum-ot veszi tárgyalás alá.

A referendum-mal legutóbb Belgiumban tettek kísérletet. Első tekintetre a referendum intézménye egyszerűsége által veszteget meg bennünket. Ha ugyanis egy törvényt megszavaztak a kamarák, a kormány azt a kérdést intézi a néphez: elfogadjátok ezt törvénynek? Ha igen, akkor a törvényt kihirdetetik; ha nem, akkor el van temetve, nem lesz törvénytényé. Svájcban minden olyan törvény, mely az alkotmányt érinti, alá van vetve a referendum-nak; egyéb törvények felett pedig csak akkor ejtetik meg a népszavazás, ha ezt legalább 30,000 svájci polgár kívánja. Azt mondják, hogy a referendum a nép közvetlen törvényhozása, a jövő desideratuma, a demokrácia utolsó szava. De akkor általánossá kellene azt tenni, nem úgy, hogy némely törvényekre

megkivántatik, másokra nem. Ha elfogadjuk az alapelvet, fejtsük is azt ki következetesen s ekkor azt kell mondanunk, hogy a nép összegyűl a közhelyeken például minden három hónapban, hogy véleményt mondjon az ezen negyedév alatt megszavazott törvények felett. Ez következetes, egyszerű dolog, de képtelenség. És aztán van-e szükség erre a referendumra? nincs megadva így is a mód a vélemények nyilvánítására? Meg van adva a választói jog gyakorlása által. Ámde azt mondják, hogy a referendum az általános szavazati jognak közvetlen uralma. Csakhogy éppen az a kérdés, hogy szükség van-e arra, hogy az államügyek ily módon közvetlenül intéztessenek. Nem az általános szavazati jognak elutasításáról van itt szó. Ha meg is adjuk a szavazati jogot mindenkinek, meg lehet állapítani azt, hogy mily módon, milyen alakban gyakorolja ezt. Vagyis, ha nem is akarjuk az általános szavazati jog elvét megtámadni, lehet ennek illetékességét vita tárgyává tenni. Mielőtt egy gazdasági, pénzügyi, nevelésügyi vagy katonai természetű törvényt a nagy többség döntése alá bocsátunk, ki kellene mutatni, hogy az kompetens-e mindezen dolgokban. Tehát vagy általános illetékességet kell a nép nagy többségének tulajdonítani minden, bármily természetű dologban (a mit nem lehet tenni), vagy ellenkezőleg az egész intézmény értelem nélküli valami. Azt, hogy a vádlott bűnös-e vagy ártatlan, rábízhatjuk a jury-re, mert ide elégséges a jó és rossz közti különböztető tehetség s a józan értelem. De nem bízunk azt reá, hogy ez a szerződés, az a végrendelet érvényes-e vagy sem. Így van a dolog a referendummal is.

A miatt, hogy a parlamentek lassan dolgoznak, sok időt fecsérelnek el, általános a panasz majdnem mindenütt. Ez egyik fő szülő oka volt ama reformjavaslatnak, mely a parlamentek részleges megújítását célozza. A részleges megújítás intézményének egyik javasolója Franciaországban így nyilatkozik erre vonatkozólag elég találóan: „A parlament első éve az előkészület az életre; a negyedik év az előkészület a halálra.“ Így hát a komoly munkára mindössze két év marad. Megfelelő változtatással ugyanezt majdnem minden parlamentre el lehetne mondani. Ennek az orvossága pedig az, ha időnkint részlegesen megújítjuk a képviselőházat, mert ez esetben az ülésszakok elejét és végét a mai viszonyok közt elfoglaló habozás, eredménytelen időtöltés helyett folytonos munkára lesz képes a parlament. Az egymást követő, egymással szemben egészen idegen képviselőtestületi gyülekezetek helyett birni fogunk egy egységes gyülekezettel, mely minden választásnál változik ugyan némileg képében s átalakul, de azért soha se hal meg egészen s melynek e változások dacára meg lesznek a maga hagyományai, követendő szabályai. E mellett a képviselőháznak egyszerre való megújítása a mandatum idejének elteltével hirteleni, radikális politikai változásoknak lehet szülője, mely megbontja az egyensúlyt; míg ha a parlamentet csak felerészben, vagy egyharmadában, egy negyed részében újít-

juk meg, minden ily megújítás módot képez a közszellem megismerésére s a politika lassankint e közvéleményhez képest módosúlhat. Vagyis a részleges megújítás a politikai viszonyok állandóságának záloga. És a részleges megújítás intézményének eszméje nem is valami új dolog. A köztársaság III. évebeli alkotmány által megállapított ezen elvet az 1814. évi charte is magában foglalta. A restauráció első tíz éve alatt a képviselőház egy ötödrészában újított meg évenként és soha se működött a parlament Franciaországban nagyobb szabályossággal, mint éppen ebben az időben. Ma is megvan a kerületi tanácsokban, sőt a senatusban is. Miért ne lehetne hát a képviselőházba is behozni? A rendszer ellenségeinek legerősebbnek látszó érve az, hogy ily módon folytonos választási izgalmaknak lenne az ország kitéve, illetőleg az a választási láz, mely most csak minden négy évben van meg, ez úton állandósíthatnék. Ez igaz, de feltehető, hogy az a választási harc, melyet a részleges megújítás vonna maga után, természetesen kisebb mérvű, sokkal szelvidebb lenne a mostaninál. S aztán a fő cél: a parlamentek nyugodt munkájának biztosítása, el lenne érve. És követni lehetne a nép közszellemének legcsekélyebb változásait is, a mire szükség van minden államban, de főleg a demokráciában.

Belgiumban újabban elfogadták a többes szavazat intézményét, elvetvén az általános szavazati jogot. A reform röviden a következő: Minden huszonöt éves belga polgár, ki legalább egy év óta lakik ugyanazon községben, választói joggal bír. Ha nő vagy özvegy, de gyermekei vannak, újabb szavazattal bír, feltéve, hogy legalább öt franknyi egyenes adót fizet. Ha 2000 frank értékű ingatlanra, vagy akár olyan állami járadéknak, akár takarékpénztári betéti könyvek, mely évenként legalább 100 frankot jövedelmez, tulajdonosa, e címen harmadik szavazatra van joga. Ha egyetemi oklevéllel bír, vagy bizonyos hivatalokat tölt be, e címeken újabb szavazattal bír, a tehát már a negyedik lenne. Azonban a törvény e részben korlátozó, azt mondván, hogy három szavazatnál többet senki se gyakorolhat bármily címek alatt követelje is azt. A szavazó igazolványon rajta van, hogy kinek-kinek hány szavazatot lehet ily módon gyakorolni. Már most ha ennek az intézménynek rációját keressük, azt igen egyszerű megtalálni. A közügyről lévén szó, mindenkinek joga van szavát hallatni, de az beszélhet lehangosabban, a ki az anyagi vagy erkölcsi érdekek legnagyobb részét képviseli. Ez ugyan nem egészen demokratikus álláspont, de nem is igen lehet antidemokratikusnak mondani. Husz vagy harmincz év múlva (erre lehet legalább a politikai viszonyok fejlődéséből következtetni) nem lesz állam Nyugat-Európában, melyben az általános szavazati jog ne uralkodna. Uralkodni fog Angliában épúgy, mint Belgiumban. Ezeknek az átalakulás korszakában levő államoknak a többes szavazat intézménye politikai iskola gyanánt tűnik elő.

A közügyek iránti érdektelenség s az ebből származó politikai

hátrányok vetették felszínre azt a nevezetes reformkérdést, hogy kötelezővé tétessék-e a szavazás, avagy hagyassék minden arra jogosult egyén tetszésére bízva, hogy akar-e élni szavazati jogával, vagy sem. A belga képviselőház is, meglehetősen többséggel, elfogadott az alkotmánymódosítás alkalmával egy szakaszt, melynek értelmében a szavazás kötelező, vagyis a kinek van szavazati joga, az köteles is élni ezzel a joggal. Franciaországban ellenkezőleg, bár több ízben javasolva volt, nem sikerült egy ily értelmű törvény megteremtése. A kötelező szavazás intézményére azt lehet mondani: Mi köze ahhoz a közügynek, a közjólétnek, hogy élék-e én szavazati jogommal, vagy nem? hiszen a szavazatomat, akár érvényesítem, akár sem, ez nem határoz. Aztán ez az egyéni szabadság ellen is irányúl, valakit arra kényszeríteni, hogy éljen szavazati jogával. Ez a jog az enyém; hogy akarom-e használni, vagy nem, kirárolag rám tartozik; olyan tulajdonom ez a jog, mint a házam, kertem; úgy rendelkezem vele. Ezért nem kényszeríthetnek arra, hogy gyakoroljam ezt a jogot s nem sújthatnak bírsággal, ha nem gyakoroltam. De mindezeket az ellenvetéseket könnyen meg lehet dönteni. Nem lehet azt mondani, hogy ez az egyéni szabadság korlátozása, mert ugyanígy korlátozása az egyéni szabadságnak más közfunkciók teljesítése is, az esküdtszéki bíraskodásban való részvétele, a gyámság gyakorlása. A szavazati jog nem vonható a magánjogok szempontja alá. Beernaert, a belga miniszterelnök azt mondja: „A szavazati jog nem valami természeti, magán vagy személyes jog; ez olyan funkció, olyan megbízás, melyet a társadalom ad nekünk.“ Tehát az összeség érdekében áll, hogy gyakoroltassék. Stuart Mill is azt mondja: „Szorosan véve ez a kötelesség dolga.“ Furcsa is az, hogy sokszor a többség úgynevezett képviselői nem felelnek meg az összeírt választók felének sem. Franciaországban több, mint két millióra megy a szavazástól tartózkodók száma.

Régebb idő óta vitatott kérdése a politikai tudománynak a kisebbségek képviselőtének kérdése. Csodálatos, hogy olyan államban, mint Franciaország semmi viszhangra nem talált ez eszme, midőn parlamenti javaslat alakjában foglalkoztatta a közvéleményt. Ellenben Svájcban több kanton alkotmányában meg van ez elv állapítva. A tisztán a „többség dönt“ elvére alapított mai választási rendszer mellett csak akkor van jelentősége szavazatomnak, ha a többséghez tartozom; ellenkezőleg szavazójegyem értéktelen papirdarab. A mai rendszer mellett a legigazabb eszmék, legjogosabb érdekek hallgatásra lehetnek kényszerítve. Ezért ha helyes a „többség dönt“ elvének alkalmazása a tanácskozásban, a határozathozatalban, nem helyes az a választásoknál s az igazi képviselő csak az aránylagos képviselő lehet. Az országban uralkodó politikai vélemények megfelelő arányban uralkodjanak a parlamentben is. Stuart Mill, Prévost-Paradol, Louis Blanc mind hívei ez elvnek. Ezekből látható, hogy a szerző a politikai tudomány elég érdekes

kérdéseit fejtegeti; oly kérdéseket, melyeknek a belga alkotmányreform s a Franciaországban utóbbi időkben tett parlamenti javaslatok időszerezésüket kölcsönöznék. Kár, hogy mindezen kérdéseket nem igen igyekszik ép az aktuális voltok révén felmerült újabb mozzanatok, pro és contra indokok figyelembevételével kimeríteni. A mi annyival inkább sajnálandó, mert ámbár e kérdések nagy részét a tudomány „a jövő desideratuma” gyanánt jelölte meg, azokkal a politikai irodalom jobára csak felületesen, röpiratszerűleg foglalkozott újabban s nevezetesen oly kimerítő méltatásban, mint a választási rendszer reformjának e szakfolyóirat utóbbi számaiban tárgyalt kérdése, a fentebb érintett tárgyak egy része még egyáltalán nem részesült.

Dr. Balogh Arthur.

Platon és Aristoteles szemelvények

a görögökből fordítva, magyarázatokkal. dr. Péterfy Jenő és dr. Gyomlay Gyula közreműködésével szerkesztette Alexander Bernát.

E munka három kéztől ered: Sokrates védekezése s a Kriton Gyomlaytól, a Gorgias és az Állam, meg a kiadás élére illesztett „Platon a görög filozófiában” Péterfytől, végül Aristoteles és az ő Ethikája Alexandertől. A gymnasium görög-pótló irodalom- és művelődéstörténeti tanulmányok szolgálatára készült. Ez tehát az a szempont, a melyből bemutatásában tekintenünk kell.

A fordítás mind magyarosság, mind érthetőség tekintetében megfelel azon kívánalmaknak, melyek az iskolai könyvekre nézve föl szoktak merülni. És bizonyára készséggel fog az elismeréssel adózni mindenki, a ki a hű s mind a mellett is magyaros és értelmes fordítás nehéz munkájával valaha próbálkozott, ha itt-ott akad is olyan szóra, mely az eredeti fogalom kifejezésére nem eléggé illik, vagy olyan mondatra, melynek szórendje az eredeti gondolat megértését nehezé teszi vagy azt nem elég híven adja vissza.

Ismeretes dolog azonban, hogy iskolai célra készült művek megértése a jó magyarság daczára is lehetetlenné válik, mihelyt ismeretlen fogalmak, idegen szokások és gondolkozásmód nem nyernek bennük kellő fölvilágosításra. Ebből a szempontból is meg kell tehát figyelniünk a szóban levő munkát és pedig annál is nagyobb követelményekre jogosító álláspontból, mert a görög-pótló irodalom- és művelődéstörténelem tanítása a miniszteri rendelkezés szerint a magyar irodalom tanárának — tehát nem szakembernek is — juthat ki.

E szempontból tekintve a dolgot úgy találjuk, hogy az Aristoteles Ethikájára vonatkozó jegyzetek nem csak szabatosságuknál, hanem alaposáguknál fogva is kielégíthetnek bennünket. A Gorgias